

Uit de praktijk

Borgen in crisistijd

■ Annemieke Bosshardt - de Vries

Drs. Annemieke Bosshardt - de Vries MA(Ed) is beleidsadviseur Kwaliteit & Regelgeving van de dienst Onderwijs & Student Support van Saxion
E-mail a.bosshardt@saxion.nl

■ Bert Wildering

Mr. Bert Wildering is beleidsadviseur Kwaliteit & Regelgeving van de dienst Onderwijs & Student Support van Saxion
E-mail b.wildering@saxion.nl

Exact een decennium na wat de ‘diplomafraude’ heette, kwam de coronacrisis. In de tussenliggende periode zijn examencommissies op het schild geheven als hoeders van de kwaliteit van het diploma. Een zeer belangrijke publieke taak, waarmee examencommissies garant staan voor de waarde van het waardepapier.

Maar hoe belangrijk en erkend ook, examencommissies wordt nogal eens verweten te star en te weinig pragmatisch te zijn. Dan staan tussen droom en daad wetten in de weg en praktische bezwaren, en die zetten soms spanning op het ‘gedwongen huwelijk’ tussen zorgers (het instellingsbestuur) en borgen (de examencommissie).

De coronacrisis had die spanning kunnen vergroten, maar bij Saxion hebben we ervaren hoe we juist nu een grote gezamenlijke verantwoordelijkheid voelen, vanuit onze gescheiden bevoegdheden. We stellen in dit artikel de praktijk van Saxion centraal door iets te vertel-

len over het samenspel van examencommissies en het instellingsbestuur na de uitbraak van het coronavirus. Hoe zorgen we voor continuïteit van onderwijs en toetsing en hoe borgen we de kwaliteit van toetsing en examinering? We beschrijven een constructieve on-

derwijs- en toetspraktijk, die zijn beslag krijgt in richtlijnen, met daarin een nadrukkelijke rol voor examencommissies, en een addendum met een aangepaste regeling voor het bindend studieadvies (BSA).

Richtlijnen

We spreken half maart 2020. Crisis. De scholen sluiten abrupt hun deuren en iedereen blijft thuis. Tegelijkertijd staat er onderwijs op het lesrooster en staan er toetsen op het toetsrooster. Wat te doen? Alles afgelasten is in niemands belang en dus er wordt naarstig gezocht naar mogelijkheden om zoveel mogelijk onderwijsactiviteiten doorgang te laten vinden en studieovertraging te voorkomen dan wel te beperken.

Binnen drie dagen formeert zich in opdracht van het College van Bestuur een 'crisisteam' bestaande uit directeuren, kwaliteitszorgmedewerkers en roostermakers. En hoewel de urgentie van de situatie vraagt om snelheid, formuleren we eerst uitgangspunten als leidraad bij alles wat we doen:

- we willen studenten stimuleren om te blijven studeren, we gebruiken toetsen als hefboom voor leren;
- we willen studieovertraging voorkomen en/of beperken door passende alternatieven te bieden;
- de vastgestelde OER is van kracht voor ons onderwijs en onze examens;
- de toetsmatrijs blijft uitgangspunt bij toetsconstructie;
- alternatieven moeten naast doeltreffend, ook zo eenvoudig mogelijk, generiek toepasbaar, organiseerbaar en haalbaar zijn.

Op grond hiervan schrijven we richtlijnen: een groeidocument dat zorgers en borgers in deze situatie helpt om binnen de Onderwijs en Examenregeling (OER) en de Servicedocumenten Hoger Onderwijs indachtig, hun bevoegdheden te kunnen uitoefenen.

De richtlijnen zijn niet bindend, maar ook niet geheel vrijblijvend. Ze geven aan hoe ten tijde van de coronacrisis de OER zo goed mogelijk kan worden toegepast. De opleiding of examencommissie kan hiervan afwijken, als daarmee het belang van de student beter is gediend of de waarde van het getuigschrift beter wordt geborgd.

Deze richtlijnen bevatten bijvoorbeeld een werkwijze voor de keuze van een alternatieve toetsvorm voor die schriftelijke en digitale toetsen die tijdens corona niet met surveillance op een Saxion-locatie kunnen worden aangeboden: de grootste acute uitdaging van die eerste crisisfase. Hoe zet je de toetsvorm zodanig om, dat ook aan de keukentafel bij de student thuis het beoogde leereffect betrouwbaar wordt gemeten? Daarvoor ontwikkelen we in de eerste plaats een 'toolkit' van allerlei alternatieve toetsvormen, ontwikkeld door onderwijskundigen met ondersteuning van digitale experts, die toetsconstructeurs helpt bij de keuze voor en het ontwikkelen van een alternatief, zoals een open-boek-toets of een two-stage-exam. Uiteraard hebben we daarbij aandacht voor de studiebelasting van die alternatieven tezamen. Daarom schrijven we:

We roepen opleidingen op tijdig een beeld te vormen van de studentbelasting (en mogelijk ook docentbelasting) van de alternatieve toetsen van deze periode tezamen. Om te voorkomen dat de totale studiebelasting veel groter is dan normaliter het geval is, geven we de volgende suggesties mee:

- varieer in toetsvormen;
- spreid producttoetsen waar mogelijk in de tijd (varieer in inlevermomenten);
- bouw indien mogelijk een werkstuk of portfolio op gedurende de onderwijsperiode;
- kijk kritisch naar de omvang van het toetsproduct.

In diezelfde 'toolkit' doen we recht aan zorgen die er zijn over betrouwbaarheidsaspecten van

toetsen aan de keukentafel. We beschrijven fraudebeperkende en betrouwbaarheidsverhogende maatregelen die de opleiding kan nemen ten aanzien van de oorspronkelijke toetsvorm, zoals bijvoorbeeld het randomiseren van vragen en vraagvolgorde, het beperken van de beschikbare toetstijd, maar ook het gebruik van online toezicht. Tegelijkertijd zijn we ons zeer bewust van de privacybezwaren die kunnen kleven aan videobewaking. We bevelen daarom eerst en vooral aan de toets zo te herontwerpen dat de toets zelf een betrouwbare toetsuitslag genereert. Bovendien stellen we dat in deze crisis misschien niet in alle gevallen optimale betrouwbaarheid kan worden gegarandeerd, maar dat we dat accepteren als meerdere toetsen van het toetsprogramma dezelfde leerresultaten meten, waardoor die toetsen als geheel instaan voor een betrouwbaar oordeel.

De richtlijnen bevatten ook een Saxion-routekaart (zie figuur 1). Deze routekaart kent vijf niveaus, die zoveel mogelijk aansluiten bij de risiconiveaus zoals de Rijksoverheid die onderscheidt in haar corona-dashboard. Omdat de beperkende maatregelen voor het hoger onderwijs van tijd tot tijd veranderen, ontwikkelen we op- en afschaalscenario's die bij elke overgang van beperkingsniveau aangeven hoe we ons onderwijs en onze toetsen kunnen inrichten. De routekaart geeft inzicht en helpt opleidingen te anticiperen op te nemen maatregelen als dat nodig is.

Uiteraard moeten de richtlijnen draagvlak hebben en op dezelfde wijze worden verstaan. Bij de totstandkoming ervan betrekken we daarom een aantal examencommissievoorzitters, maar ook andere stakeholders als onderwijskundigen, de functionaris gegevensbescherming en – niet onbelangrijk – de medezeggenschap. Zo kunnen we anticiperen op vragen en problemen die door hen worden voorzien en creëren we een gedeelde interpretatie van het wettelijk kader. Een voorbeeld van waar we in gezamenlijkheid toe besluiten,

is prioritering van toetsen die vanwege een zogeheten gerechtvaardigd belang met online toezicht kunnen worden afgenomen. Voor een goede uitvoeringspraktijk van alle afspraken wijst elke opleiding een 'contactpersoon toetsing' aan als aanspreekpunt voor opleiding en 'crisisteam'.

Omdat de richtlijnen een werkwijze beschrijven, voortvloeiend uit de Onderwijs en Examenregeling, wordt elke nieuwe versie bekrachtigd door het College van Bestuur. Daarmee bepalen we ons gezamenlijk speelveld, binnen de kaders van eenzelfde OER.

De examencommissie

We willen en moeten voorkomen dat examencommissies zich als 'burgemeester in oorlogstijd' gedwongen voelen te tekenen bij het kruisje, vanwege de noodsituatie. Examencommissies moeten in staat gesteld worden hun borgende taak gestalte te geven, ook in een crisis. Dit doen we door de richtlijnen telkens te toetsen aan de opvatting van examencommissies. De examencommissies hebben als intern toezichthouder, als wakend oog, uiteraard de nodige distantie te betrachten, waar het gaat om datgene waar ze toezicht op houden. Het is dus niet zo dat hun betrokkenheid zover gaat dat ze medeverantwoordelijk zijn of worden voor de inhoud van de richtlijnen. Maar door implicaties van keuzes vooraf goed inzichtelijk te maken, kan het bestuur verschillende scenario's wegen, recht doende aan de inspanningsplicht om studievertraging te beperken, maar ook aan de noodzaak ook nu diploma's van onbetwiste waarde te verstrekken.

We stellen dat in de besluitvorming tot een alternatieve toetsvorm - dus in afwijking van de toetsvorm zoals genoemd in de OER - de examencommissie uiteindelijk bevoegd is tot het nemen van het besluit, maar altijd in samenspraak met toetsconstructeurs en opleidingsmanagement. Zo houden we het organiseerbaar, studeerbaar en doceerbaar,

Onderwijs & toetsing tijdens corona op- en afschaalscenario's

De uitgangspunten voor onderwijs & toetsing tijdens corona: we willen studenten stimuleren om te blijven studeren, we gebruiken toetsen als hefboom voor leren; we willen studievoortgangstraining waar mogelijk beperken door passende alternatieven te bieden; de vastgestelde OER is uitgangspunt van ons onderwijs en examens; de toetsmatrijs blijft uitgangspunt bij toetsconstructie; alternatieven moeten naast doeltreffend, ook zo eenvoudig mogelijk, generiek toepasbaar, organiseerbaar en haalbaar zijn.

	op-schalen	op-schalen	op-schalen	op-schalen	afschalen
	• geen	• Saxion-locaties open • Reisbewegingen OV beperkt • Zoveel mogelijk thuiswerken • Beperkte capaciteit onderwijsruimten en werkplekken i.t. 1,5m afstand inrichting • 1,5 meter afstand tussen alle deelnemers, mondkapjes verplicht bij fysieke lessen, tussen de lessen door op Saxion-locatie	• Saxion-locaties open • Reisbewegingen OV beperkt • Beperkte capaciteit onderwijsruimten en werkplekken i.t. 1,5m afstand inrichting • 1,5 meter afstand tussen alle deelnemers, mondkapjes verplicht bij fysieke lessen, tussen de lessen door op Saxion-locatie • Studenten verlaten locatie z.s.m. na lessen	• Saxion-locaties gedeeltelijk open • Reisbewegingen OV sterk beperkt • 1,5 meter afstand tussen alle deelnemers, mondkapjes verplicht bij fysieke bijeenkomsten op Saxion-locatie • Studenten verlaten locatie z.s.m. na lessen • Maximale groepsgrootte beperkt	• Saxion-locaties gesloten • Reisbewegingen OV sterk beperkt • Thuiswerken tenzij noodzakelijk • ...
	Beperkingsniveau 1	Beperkingsniveau 2	Beperkingsniveau 3	Beperkingsniveau 4	Beperkingsniveau 5
 Onderwijs: geplande lessen / colleges	Vinden online, onsite of in hybride vorm plaats	Vinden online, onsite of in hybride vorm plaats	Vinden met name online plaats, beperkt fysiek en in hybride vorm	Vinden online plaats	Vinden online plaats
 Onderwijs: praktijkonderwijs en onderwijs in labs	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Gaan niet door, tenzij er een online alternatief voorhanden is
 Onderwijs: studieloopbaanbegeleiding / studiecoaching, activiteiten sociale cohesie	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats, met voorrang voor eerstejaars studenten	Vinden fysiek plaats, alleen voor eerstejaars studenten, vinden online plaats voor hogerejaars	Vinden online plaats	Vinden online plaats
 Toetsing: praktijktoetsen, landelijke toetsen, afstudeertoetsen met locatieafhankelijkheid	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Gaan niet door, tenzij er een online alternatief voorhanden is
 Toetsing: schriftelijke & digitale toetsen, ondersteund door Toetsbureau	Vinden fysiek plaats	Vinden fysiek plaats	Vinden online plaats, tenzij... het niet anders kan: (bv. grote groepen, verwachte betrouwbaarheidsissues), dan fysiek	Vinden online plaats, eventueel in een alternatieve toetsvorm, zie stappenplan Toetsen tijdens Corona	Vinden online plaats, eventueel in een alternatieve toetsvorm, zie stappenplan Toetsen tijdens Corona
 Toetsing: overige toetsen, door academie/opleiding georganiseerd	Vinden zowel fysiek als online plaats	Vinden zowel fysiek als online plaats	Vinden online plaats, tenzij... het niet anders kan: (bv. grote groepen, verwachte betrouwbaarheidsissues), afstudeertoetsen, (mondelinge) assessments, dan fysiek	Vinden online plaats, eventueel in een alternatieve toetsvorm, zie stappenplan Toetsen tijdens Corona	Vinden online plaats, eventueel in een alternatieve toetsvorm, zie stappenplan Toetsen tijdens Corona
 Toetsing: studentvoorzieningen voor studeren met een functiebeperking	Worden geboden zoals gewoonlijk	Worden geboden zoals gewoonlijk	Worden geboden zoals gewoonlijk	Worden geboden zoals gewoonlijk, voor online toetsen op Saxion-locatie	Met uitzondering van toetsvoorzieningen afhankelijk van fysieke Saxion-locaties worden toetsvoorzieningen geboden bij alle toetsen
 Onderzoek: van lectoraten in bv. labruimtes	Vindt zowel fysiek als online plaats	Vindt zowel fysiek als online plaats	Vindt zowel fysiek als online plaats met reservering van ruimte	Vindt zowel fysiek als online plaats met reservering van ruimte	Niet mogelijk, onderzoeksactiviteiten vinden zoveel mogelijk online plaats
 Niet geroosterd ruimtegebruik**: door studenten	Via ruimtereservering, voor individuele en groepen studenten	Via ruimtereservering, voor kleine groepen (≤ 6) studenten	Via ruimtereservering, voor kleine groepen (≤ 6) studenten	Niet mogelijk, activiteiten vinden zoveel mogelijk online plaats	Niet mogelijk, activiteiten vinden zoveel mogelijk online plaats
 Niet geroosterd ruimtegebruik**: door medewerkers	Via ruimtereservering of SaxEvents, voor groepen medewerkers	Via ruimtereservering of SaxEvents, voor kleine groepen (≤ 8) medewerkers	Via ruimtereservering of SaxEvents, alleen voor sessies die noodzakelijkerwijs fysiek plaats moeten vinden voor kleine groepen (≤ 8) medewerkers	Niet mogelijk, activiteiten vinden online plaats	Niet mogelijk, activiteiten vinden online plaats

* Verder zijn sturend voor op- en afschalen tussen de niveaus:

- beschikbare capaciteit van docenten die mogelijk niet naar school mogen / kunnen komen i.v.m. beperkende maatregelen (denk aan quarantaine zelf, huisgenoten, etc.)
- capaciteit in de gebouwen en de mogelijkheden om extra ruimte te creëren in geval van 'afschalen': gebouwen extra openstellen op zaterdagen, vakanties, ruimtes tussen studenten en medewerkers in onderwijs- en betsuimtes verkleinen (bv. van 3m naar 1,5m), huur van externe ruimtes, etc.

** Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk te voorspellen ruimtegebruik vooraf geroosterd wordt, er is beperkte capaciteit beschikbaar voor niet geroosterde activiteiten

Figuur 1. Routekaart Saxion

terwijl de toetskwaliteit geborgd blijft en de examencommissie kan blijven instaan voor het niveau van de afgestudeerden.

Voor examencommissies organiseren we frequent een zogeheten vragenuurtje: een nieuw, waardevol instrument dat inzicht biedt in gemaakte afwegingen en een geharmoniseerde uitvoeringspraktijk bevordert. Waar voorzitters van examencommissies normaliter vijf keer per studiejaar bijeenkomen om te kalibreren rond een thema, komen ze daarnaast nu maandelijks bijeen om urgente vragen en 'good practices' te delen. 'Welke afwijking op de toelatingsnorm tot de post-propedeutische fase is acceptabel en waarom?' is zo'n vraag die leidt tot kalibratie over een verlaagde studiepuntennorm, maar ook over inhoudelijke afwegingen in het kader van een kansrijk vervolg. Andere vragen zijn bijvoorbeeld: 'Is een steekproefsgewijs verificatie-interview na afname van een toets niet te willekeurig en welke vragen stel je zonder de toets te veranderen?' En vervolgens ook: 'Hoe toon je hiermee een eventuele onregelmatigheid aan?'

De coronacrisis is voor zorgers en burgers een ingewikkelde tijd. De situatie vraagt om snelheid én zorgvuldigheid. Dan helpt het als je samen scherp hebt wie welke handelingsruimte, taken en bevoegdheden heeft en als je elkaar betreft in de besluitvorming van ingrijpende beslissingen. Maar door juist als het erop aankomt, zorgen en borgen gescheiden te houden, blijft de relatie goed en het 'spel' zuiver. We handelen rolvast, en tegelijk vervullen we onze taken en bevoegdheden vanuit het gezamenlijk belang.

Addendum bij de OER en het BSA

Niet alles wat anders moet, kan met richtlijnen binnen de kaders van de OER worden geregeld. Voor dat wat daarbuiten valt, en wel een rechtsgrond behoeft, schrijven we een addendum bij de OER. Een artikel uit de OER dat aanpassing behoeft vanwege de coronacrisis,

is bijvoorbeeld het artikel dat gaat over het bindend studieadvies – het BSA.

We kiezen voor een addendum, omdat dit studiejaar overstijgend kan worden ingezet en niet telkens aanpassing van de jaar-OER vraagt. Hiermee geven we invulling aan de bepaling in de OER dat in uitzonderlijke situaties tussentijdse wijziging van die OER mogelijk is. Let wel, we hebben het hier over het vaststellen van nieuwe, generiek geldende regels. Dit staat los van de in de OER geregelde bevoegdheid van de examencommissie of de directeur om in geval van onvoorziene omstandigheden een van de OER afwijkend specifiek besluit te nemen. Daarbij gaat het meestal om incidentele situaties met een spoedeisend belang, die niet kunnen wachten op wijziging van de (algemeen geldende) regel.

Hoewel geen wettelijke bevoegdheid van de examencommissie, is de burger bij veel instellingen betrokken bij de uitvoering van het studieadvies. Ook bij Saxion.

De minister heeft hogescholen en universiteiten als richtlijn meegegeven het BSA voor eerstejaars studenten uit te stellen naar het tweede jaar. Voor tweedejaars studenten die vanwege persoonlijke omstandigheden in een eerder studiejaar een uitgesteld studieadvies kregen, en die de BSA-norm opnieuw niet halen, is de vraag of ook zij vanwege corona een speciale behandeling behoeven. Verder uitstel van het studieadvies naar het derde jaar vinden we ongewenst. Hoe lang kun je een student in onzekerheid laten over het oordeel over zijn geschiktheid voor de opleiding? In nauw overleg met de medezeggenschap besluiten we om bij tweedejaars studenten die in aanmerking komen voor een BSA een extra zorgvuldigheidstoets in te lassen. We stellen een beoordelingskader op aan de hand waarvan kan worden getoetst of en in hoeverre corona oorzaak is van de opgelopen studievertraging. Bovendien stellen we een commissie in die over de schouder van de opleidingen meekijkt of een voorgenomen

negatief studieadvies wel redelijk is. We weten dat we hiermee een zware wissel trekken op de uitvoering van het BSA door de opleidingen. Zwaarder weegt dat we menen met deze aanpak bij te dragen aan gelijke behandeling van tweedejaars studenten van alle opleidingen die, net als de eerstejaars studenten, getroffen kunnen zijn door corona.

Met deze benadering blijven we - in het kader van het BSA - weg bij een brede discussie over de maatregelen om onderwijs en toetsing online te organiseren. Corona creëert een situatie van overmacht en Saxion doet er alles aan om het onderwijs doorgang te laten vinden. Individuele studenten die aannemelijk maken dat zij door persoonlijke omstandigheden relatief veel hinder ondervinden van de nieuwe situatie, krijgen een faire behandeling en krijgen geen BSA.

Is opname van deze BSA-regeling in het addendum achteraf gezien wel noodzakelijk geweest? Het generieke uitstel voor eerstejaars studenten past immers binnen de kan-bepaling die instellingen de mogelijkheid biedt om aan een negatief studieadvies een afwijzing te verbinden. De wet, en dus ook de OER van Saxion, verplicht daar niet toe. Voor tweedejaars studenten hebben we een extra zorgvuldige afweging ingebouwd – ook die werkwijze schendt geen rechten van studenten. Toch menen we dat deze aangepaste werkwijze ten aanzien van het BSA thuishoort in het addendum bij de OER. Eerstejaars studenten krijgen op deze wijze de bevestiging van hun recht om niet afgewezen te worden en tweedejaars een bevestiging van hun recht op een extra zorgvuldige beoordeling. Daar mogen studenten zekerheid aan ontleen.

Conclusie

De belangrijkste conclusie van borgen in crisistijd is wel dat frequent kalibreren binnen geledingen, maar ook tussen geledingen, ons helpt elkaar niet voor verrassingen te plaatsen. Corona zelf overvalt ons, maar de werkwijze

Onderwijs van de toekomst begint vandaag

die we inzetten is er één die altijd, ook buiten crisistijd, werkt. Vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid, met oog voor gescheiden bevoegdheden, komen we tot oplossingen voor problemen en dilemma's waarvoor we ons geplaatst zien.

De toezichthoudende rol van examencommissies verdient in deze werkwijze extra aandacht. Examencommissies kunnen geen toezicht houden op richtlijnen die ze zelf hebben helpen ontwikkelen. Ze houden dus distantie, maar denken wel mee. De nieuwe, zogeheten vragenkaartjes adresseren deze rolvastheid, naast vele andere onderwerpen waarbij in gezamenlijkheid de waardering en weging van besluiten worden verkend en afgestemd. Het vragenkaartje is een instrument dat we op verzoek van de examencommissies ook na corona zullen behouden.

Het addendum staat ons nu ter beschikking en kan studiejaar-overstijgend worden gevuld

met bepalingen die in beginsel en hopelijk tijdelijk van aard zijn. In de reguliere OER leggen we de opbrengsten vast die blijvend deel uit gaan maken van de onderwijs- en toetspraktijk. De coronacrisis is tevens een katalysator gebleken voor de ontwikkeling en implementatie van ons hybride onderwijs; samen maken we ons onderwijs toekomstbestendig.

Onderwijs van de toekomst begint echter vandaag. We kijken terug op de afgelopen

periode, om het goede te behouden en te leren van wat niet of minder goed gaat. Die evaluatie nemen we ernstig, om dat wat werkt duurzaam te verankeren. Uiteraard met spelregels en met de nodige waarborgen omkleed, maar vooral in goede samenwerking tussen opleidingen en examencommissies, tussen zorgers en borger.

‘Samen Saxion’ is ons credo. Nu het er in crisistijd op aankomt, maken we dit waar. ■

Gesignaleerd

Frank Futselaar, Kamerlid voor de SP heeft op 25 november 2020 een motie ingediend omtrent online proctoring. Deze is motie is aangenomen.

De Kamer, gehoord de beraadslaging, constaterende dat een aantal hogescholen en universiteiten gebruikmaakt van online proctoring-software bij het afnemen van tentamens en dat dit in sommige gevallen ernstig mis is gegaan, met verloren tentamens en ingetrokken diploma's als gevolg; overwegende dat online proctoring de privacy van studenten schendt en hogescholen en universiteiten dit middel enkel moeten kunnen inzetten als er echt geen andere alternatieve toetsingsvorm gevonden kan worden; verzoekt het kabinet, om in gesprek te gaan met de Vereniging Hogescholen en de VSNU om online proctoring af te schalen en erop toe te zien dat online proctoring echt alleen gebruikt kan worden als er geen enkele alternatieve toetsingsvorm mogelijk is, conform de aanbevelingen van de Autoriteit Persoonsgegevens, en gaat over tot de orde van de dag.